

Методика на преподаване на панджаби в СУ „Св. Климент Охридски“

Алекснадър Елизарьев

Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (България)

Alexander Elizariev

Sofia University “St. Kliment Ohridski” (Bulgaria)

Alexander Elizariev. THE METHODS OF TEACHING PANJABI IN SOFIA UNIVERSITY “ST. KILMENT OHRIDSKI”

<https://doi.org/10.60055/phl.2025.47.141-147>

Abstract. Aiming to broaden the range of the Indian languages taught in the department of Indology the teaching of Punjabi was offered to the students. In the condition of very limited tuition time for studying Punjabi as a fourth language the methods of teaching were founded on the principle “from the known to the new”. The knowledge of Hindi as a main studied language and of Urdu and Sanskrit as additional was widely used. As the material was introduced gradually we constantly kept seeking the links with what was already known from the other languages. In this way we managed to cross the language barrier and to create the feeling within the students that they can understand and to a certain extent use the Panjabi language.

Keywords: Panjabi, Indian languages, language training

Алекснадър Елизарьев. МЕТОДИКА НА ПРЕПОДАВАНЕ НА ПАНДЖАБИ В СУ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

Резюме. С цел разширяване на спектъра на преподаваните езици в специалност „Индология“ беше предложено обучение по езика панджаби. В условията на изключително ограничен брой часове за обучаване по панджаби като четвърти изучаван език методиката на преподаването е построена по принципа „от познато към ново“. Използва се знанието на студентите на хинди, като основен изучаван източен език, и два допълнителни – санскрит и урду. При постепенното въвеждане на новия материал

постоянно се търси връзка с вече известното, така от самото начало се преодолява бариерата на новия език и се създава усещане при обучаващите се, че могат да разбират и в известна степен да ползват панджаби.

Ключови думи: панджаби, индийски езици, езиково обучение

Научно изследване/ Research

Идеята да се преподава панджаби в групите от специалност „Индология“ в Софийския университет възникна от желанието да се разшири списъка с предлаганите за изучаване индийски езици в специалността.

Освен хинди като основен език на изучавания регион студентите по индология на ниво бакалавър учат и древноиндийския език санскрит, и мюсюлманския побратим на хинди – урду. И двата допълнително изучавани индийски езика са важно и полезно допълнение към хинди за разширяване на лингвистичния кръгозор. Панджаби в тази връзка може да бъде реално и полезно допълнение за студентите с езиковедска насоченост на интересите.

Панджаби е индоарийски език от региона на Панджаб (Петоречието на р. Инд) в Пакистан и Индия. Традиционно езика панджаби се дели на две големи диалектни групи: източен панджаби, близък с диалектите на западен хинди, към които принадлежат и кодифицираните книжовни варианти на хинди и урду, и западен панджаби, който се използва основно в Пакистан, където над 40% от населението говори на него, но при това той остава безписмен език. Западният панджаби понякога се нарича ленди или лаханда. Източният панджаби е кодифициран и е официален език в щата Панджаб в Индия. Той е един от 22-та официално признати регионални езика според конституцията на Индия, с 33 млн. носители, разпространен в районите на Панджаб, Харияна, Делхи и Западна Бенгалия.

Целта на курса е да запознае студентите с фонологичните особености в източния панджаби, както и със спецификата в проявата на общоиндийската лексика, основите на граматическия строй; да запознае студентите с двата вида писменост – гурмукхи (приета в Индия) и шахмукхи (използвана в Пакистан). Към края на курса е предвидено студентите да могат да четат адаптирани текстове от панджабски учебници и неадаптиран текст с паралели на хинди и урду. Това може да се смята като достатъчно за отреденото време на курса. Студентите могат да стъпят върху тази основа и по-нататък да изучават панджаби самостоятелно или в друга учебна институция, предлагаща обучение по панджаби, например, в университета Панджаби в Патиала, Индия.

В условията на предвиденото от учебния план време – от 30 учебни часа в рамките на един семестър – успехът в изучаването на панджаби пряко зависи от лингвистичния опит на студентите-индолози. Съответно като избираема

дисциплина има смисъл тя да се предлага на студенти от четвърти курс, когато те имат най-добро ниво на владеене на основния изучаван език – хинди – и вече са се запознали със санскрит и урду в часовете по съответните специални дисциплини. Санскрит в тесния смисъл е необходим, защото голяма част от лексиката, както в хинди, така и в панджаби е заимствана директно от него: това е тъй наречената лексика „татсама“ – или заета без промяна, или неологизми, образувани от санскритски корени и по санскритски словообразователни модели. Другата причина за необходимостта от изучаването на санскрит се крие във факта, че той дава лексикалната основа за всички новоиндоарийски езици, разбира се с фонетичните промени, произлизащи вследствие на трансформацията във времето – лексиката „тадбхава“. Урду е необходим като антитеза на хинди – език с практически същата граматическа структура, произлизащ от същия опорен диалект (кхари боли), но с друга функционална насоченост – език на мюсюлманския, придворния и военния контингент, част от индийската култура, както и специфичен поетически език (Евтимова 2008-2: 45–46), с функционална близост към поетическия класически персийски, от който урду в голямо количество заимства лексикални и образни средства.

По подобен начин можем да разгледаме и панджаби. Той обслужва широки маси население в Панджаб, особено в селските райони; освен това е емблематичен език за сикхското вероизповедание. Писмеността му се казва „гурмукхи“, т.е. записаното от устата на Гуру. В Панджаб е типична ситуацията, когато трима представители на различни вероизповедания – хиндуистко, мюсюлманско и сикхско – говорят на хинди, урду и панджаби съответно, подчертавайки чрез езика религиозната си идентичност, като при това прекрасно се разбират помежду си.

С необходимите познания по хинди и урду може да започнем изучаването на панджаби от известното към новото. Общият строй на езика панджаби и по-голямата част от лексиката му няма да са изненада за студентите, изучаващи хинди в четвърти курс. Предизвикателствата ще са следните: изучаване на графиката гурмукхи (официално приета и използвана в Индия), граматичните основи в съпоставка с тези на хинди, и лексиката – пак в съпоставка с известното.

За разлика от начина, по който се изучава хинди или урду като първи език, когато в отделен уводен курс трябва да се въведе писмеността (деванагари за хинди или арабицата за урду), при изучаване на панджаби приемаме, че писмеността шахмукхи е вече известната на студентите (с минимални поправки) писменост на урду. Тоест още от първия урок те могат да започнат да пишат на панджаби на арабица (шахмукхи), докато постепенно се въвежда графиката гурмукхи, както и фонологичните, граматическите и лексикални особености на панджаби.

Тъй като учебно помагало на български език за изучаване на панджаби не съществува, и специално такава, което да отговаря на поставените цели за

обучение по панджаби като четвърти индийски език, за курса се разработват уроци, които се разпечатват и раздават на студентите. Уроците комбинират силните страни на други учебници (Хохлова, Дулай, Коул, 1990), (Глисон, Гил, 1965); (Бхатия, 1985); (Дуле, 1982). В предложените уроци, усвояването на графиката деванагари следва реда, предложен в учебника (Хохлова, Дулай, Коул, 1990), при това всички упражнения в материалите за студенти се дублират в графиката шахмукхи.

Тук трябва да отбележим, че ако за хинди (както и санскрит и урду) студентите при обучението са ползвали транслитерация на базата на латиница – International Alphabet of Sanskrit Transliteration (IAST), която в достатъчна степен отразява фонетичното ниво в тези езици, то в панджаби заради наличието на тонове и процеси на смяна на характера на съгласните в близост до тониранията гласна в думата [1], транслитерацията не е достатъчна. За панджаби, ако за обозначаване на съгласните се използват принципите на IAST, то за обозначаването на гласните се използва фонетичната транскрипция на базата на Международната фонетична азбука (IPA). Въпреки че за студентите това е нова практика, частично те са запознати с IPA от изучаването на английски, където това е стандарт за транскрипция на английските думи. Тоест, от една страна, транскрибиране на панджаби е необходимо за усвояване на правилното произношение (близостта на панджаби с хинди тук по-скоро не помага, а затруднява). От друга страна, транслитерацията на панджаби доближава панджабския текст към този на хинди и облекчава разбирането за студентите.

Например:

	Хинди / урду	Панджаби
Графика	घर का दरवाजा खुला हुआ है। گھر کا دروازہ کھلا ہوا ہے۔	ਘਰ ਦਾ ਬੂਹਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।
Транслитерация IAST	ghar kā darwāzā khulā huā hai	ghar dā būhā khullhā hoiā hai
Транскрипция IPA	-	kər dɑ bʊɑ kʰólla hoia hɛ

На ниво фонология, основната разлика между хинди и панджаби е наличието на три (по някои данни до четири) смислоразличителни тона: равен, възходящ, низходящ фарингализиран (и чист низходящ) (Смирнов, 1971). Въпреки факта, че на територията на Панджаб наличието на тонове е отбелязано още в най-древния предтеча на панджаби (както и на хинди и другите езици в северна Индия) – ведийския или санскрит, на който са записани Ведите, студентите индолози нямат опит за изучаване на тонални езици (каквото имат, например, китаистите или вьетнамистите). Освен тоналния контур на думата, в изречението има и тонален контур на фразата, който се определя от типа изречение: повествователно, въпросително и т.н. Това подробно се обяснява на изучаващите езика и се упражнява с тях.

Точно на това ниво, знанието на хинди и урду не помага, а по-скоро пречи на студентите. Затова са необходими голямо количество упражнения за овладяването на тоновете – както за възпроизвеждането, така и за възприятието им. За упражняване на тоновете се използва на първо място фонетичната транскрипция, а също и графиката шахмукхи (арабица); постепенно се въвежда панджабската писменост деванагари. В разработените за курса уроци упражненията за четене, взети от (Bhatia, 1985) и (Dule, 1982), са дадени в транскрипция, за да могат студентите да се съсредоточат върху фонетичните особености, а също има и комбинирани упражнения за четене с транскрипция, гурмукхи и шахмукхи.

Лексиката се усвоява постепенно, като още от самото начало голяма част обща лексика (татсама и тадбхава) е известна на студентите от по-рано изучаваните езици. Тук проблемът е, че тя е представена в нова графика. Така, например, показателното местоимение „този“ („това“) в панджаби, представено с фонемата [é] на шахмукхи се изписва с 4 графем (اے), на гурмукхи с 3 (ਇਹ), докато неговият аналог на хинди и урду с два (यह / ۛ). Специално внимание се отделя на думите, които не се срещат в хинди и урду, т.е. същинските панджабизми. И още нещо, което изисква внимание, е, когато познатите думи в панджаби трябва да се произнасят по специфичен начин по силата на фонетичните особености на езика.

Грамматическата компонента на този етап на изучаването на панджаби не представлява голяма трудност за студентите предвид типологичната близост на източен панджаби и западен хинди, двете диалектни бази, които дават основа за кодифицирана норма на панджаби и хинди съответно. Затова тук основното внимание е насочено върху системата на следлозите, местоименията и особеностите на съгласуването в панджаби. С тези граматически знания студентите могат да започнат четене на текстове.

Новата лексика и граматиката се въвеждат чрез текстове и диалози, взети от (Gleason, Gill, 1997), (Bhatia, 1985) и (Хохлова, Дулаи, Коул, 1990), оформени в уроците за студентите в три графики – транскрипция, шахмукхи и гурмукхи. Тематически диалозите покриват ежедневни и битови ситуации като запознанство, именуване на предмети и ситуации, общи въпроси, училище и учене, професии и работа, семейство и роднински връзки, здраве и здравеопазване, покупки и пазаруване и др. Предлага се диалозите да се заучават наизуст, за да могат да послужат като готови модели за типични битови ситуации.

С тези граматически познания, можем да смятаме, че студентите вече са в състояние да се запознаят с някои неадаптирани текстове. За целта бяха избрани няколко текста от класическата панджабска поезия, които не само могат да илюстрират спецификата на жанра, но и биха могли да дадат възможност студентите да демонстрират познаване и заинтересованост от културата пред носителите на езика. Сред предложените стихотворения са няколко със

суфитска тематика и с любовна лирика от цикъла за Хир и Ранджа на поетите Булешах и Варис Шах.

В края на курса бива предложено запознаване с библейски текст на панджаби. Като цяло изучаването на чужди езици с помощта на Библията е стара известна практика (поне в страни с християнска традиция): библейските легенди и теми се смятат за познати, книгите са достъпни – особено в наши дни с развитието на интернет: много сайтове предлагат различни версии на библиите, понякога и с озвучаване. За целта беше избрана глава 1 от книгата Битие. Пенджабската версия на текста е взета от изданието „Punjabi Bible: Easy-to-Read Version (ERV-PA)“, изтеглено от сайта <https://www.biblegateway.com>. От същия сайт бяха изтеглени вариантите на хинди и на урду, с които на студентите им беше предложено да се запознаят самостоятелно въкъщи. Четенето на пенджабския вариант става в клас със съпоставяне на лексиката и граматическите конструкции от вариантите на хинди и урду. С това 30-часовият курс по панджаби приключва.

В края на курса за проверка на знанията на студентите се предлага тест в четири различни варианта, включващ следните видове работа: задание за проверка на знание на правилата за съгласуване – попълване на пропуснати окончания; отговори на въпроси съгласно изучаваните в курса текстове; превод от български на панджаби и въпроси за различаване на близки по звучене местоимения. Всяко задание се състои от по три изречения. Така че нито обемът, нито степента на трудност на въпросите не би трябвало да затрудни студенти, които редовно са посещавали занятията.

Освен относително лесния финален тест, смятам за важно, че курсът приключва именно с успешно четене и разбиране на текст, тъй като само създаване на положителна нагласа в края на един толкова кратък (практически уводен) курс, може да накара студента да се върне след време, за да надгради знанията си по панджаби или да работи при необходимост с панджабски текстове.

Бележки

[1] Звучните аспирати в начална позиция губят и звучност, и аспирация, а в позиция след гласната – само аспирация. При това гласната в първия случай има нисък тон, а във втория – висок.

Библиография

- Евтимова Т. (2008), Урду като лингвомодел на интеграция между две граматични култури, София, Авангард прима. [Evtimova T. (2008), Urdu kato lingvomodel na integracia mezhdu dve gramatichni kulturi, Avangard prima, Sofia]
- Евтимова Т. (2008), Диалектология на езика хинди, София, Авангард прима. [Evtimova T. (2008), Dialektologia na ezika hindi, Avangard prima, Sofia]
- Смирнов Ю.А. (1976), Грамматика языка панджаби, Наука, ГРВЛ, Москва. [Smirnov Y. A. (1976), Grammatika yazika pandzhabi, Nauka, GVRЛ, Moskva]
- Смирнов Ю. А. (1971), „Обнаружение четвёртого тона в языке панджаби и фарингализованного характера другого, известного тона“, в «Уч. зап. Гос. института международных отношений», в. 7. [Smirnov Y.A. (1971), “Obnaruzhenie chetvertogo tona v yazike pandzhabi i faringalizovannogoharaktera drugogo izvestnogo tona”, in Uch. zap. Gos. instituta mezhdunarodnih otnoshenii, v.7]
- Хохлова Л. В., Дулаи Н., Коул О.Н. (1990), Учебник языка панджаби, Издательство Московского университета, Москва. [Hohlova L.V., Dulai N., Koul O.N. (1990), Uchebnik yazika pandzhabi, Izdatelstvo Moskovskogo universiteta, Moskva]
- Gleason H. A., Gill H. S., (1963). A reference grammar of Panjabi. Hartford.
- Gleason H. A., Gill H. S. (1997) A Start in Punjabi, PB Punjabi University, Patiala.
- Grierson G.A. (1916). The Linguistic Survey of India. Vol. IX India (P. I Western Hindi & Punjabi). Superintendent Government Printing India, Calcutta.
- Bhatia M. (1985) An Intensive Course in Punjabi, Central Institute of Indian Languages, Manasagangotri, Mysore.
- Dule N. (1982) Punjabi pustak. Level-I. Second Language Text Book Series. Central Institute of Indian Languages, Manasagangotri, Mysore.

Д-р Александър Елизарьев

изследовател II-ро ниво

elizarev@uni-sofia.bg

Факултет по класически и нови филологии

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

бул. „Цар Освободител“ 15, София 1504

България

Alexandre Elizariev, PhD

Researcher 3rd degree

elizarev@uni-sofia.bg

Faculty of Classical and Modern Philology

Sofia University “St. Kliment Ohridski”

15 Tzar Osvoboditel Blvd., Sofia 1504,

Bulgaria